

Onderzoeksmasters in de sociale wetenschappen

Eerste ervaringen

Advies van de Sociaal-Wetenschappelijke Raad

Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen
Amsterdam, november 2007

© 2007. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, via internet of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de rechthebbende, behoudens de uitzonderingen bij de wet gesteld.

Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (KNAW)
Kloveniersburgwal 29, 1011 JV Amsterdam
Postbus 19121, 1000 GC Amsterdam
T 020-551 07 00
F 020-620 49 41
E knaw@bureau.knaw.nl
www.knaw.nl

Voor het bestellen van publicaties: 020-551 07 82

ISBN 978-90-6984-536-4

Het papier van deze uitgave voldoet aan ISO-norm 9706 (1994) voor permanent houdbaar papier

Inhoud

Voorwoord 7

1. Vraagstelling 9
 - 1.1 Aanleiding 9
 - 1.2 Instellen van ad hoc SWR-commissie 10
 - 1.3 Werkwijze 10
 - 1.4 Opzet van het onderhavige advies 12
2. De onderzoeksmasters in de sociale wetenschappen 13
3. Na de onderzoeksmasters: de aansluiting op onderzoekersopleidingen en onderzoekscholen 21
 - 3.1 Onderzoeksmasters over de aansluiting bij de onderzoekersopleidingen 21
 - 3.2 Onderzoekersopleidingen over de aansluiting op de onderzoeksmasters 22
 - 3.3 Gevolgen voor het stelsel van onderzoekscholen 24
4. Conclusies en aanbevelingen 27

Bijlagen

1. Lijst van NVAO-geaccrediteerde onderzoeksmasters binnen de sociale wetenschappen 33
2. Lijst van ECOS-erkende onderzoekscholen binnen de sociale wetenschappen 37
3. Vragenlijst onderzoeksmasters en rechte tellingen 39

Voorwoord

Medio 2003 deed de tweejarige onderzoeksmaster voor de geestes- en sociale wetenschappen haar intrede in het stelsel van hoger onderwijs in Nederland. Aanleiding daarvoor was de diepgevoelde behoefte getalenteerde bachelorstudenten de mogelijkheid te bieden zich verdergaand te bekwamen in het doen van wetenschappelijk onderzoek en zo de concurrentie met hoogwaardige masteropleidingen uit het buitenland aan te kunnen gaan.

Het Gammaberaad, een informeel overleg tussen sociale wetenschappers uit de KNAW en NWO, constateerde in januari 2004 in zijn notitie 'Inventarisatie onderzoeksgerichte masteropleidingen op het gebied van de sociale wetenschappen' (zie www.knaw.nl/swr) dat de introductie van deze tweejarige onderzoeksmasters consequenties zal hebben voor het opleiden van een nieuwe generatie sociaal-wetenschappelijke onderzoekers. Uit de inventarisatie van het Gammaberaad kwam onder andere naar voren dat de aansluiting van onderzoeksmasters op het promotietraject een knelpunt zou kunnen zijn, die op termijn gevolgen zou hebben voor de positie en misschien zelfs het voortbestaan van vooral de interuniversitaire onderzoekscholen.

Nu enkele jaren later de eerste onderzoeksmasters op het gebied van de sociale wetenschappen hun eerste afgestudeerden hebben afgeleverd, lijkt de vraag naar de aansluiting van de onderzoekersopleidingen op de onderzoeksmasters actueler dan ooit. De SWR heeft een commissie ingesteld die deze vraag kon beantwoorden. Het voorliggende advies doet verslag van de bevindingen van de commissie.

De commissie concludeert dat de onderzoeksmaster binnen de sociale wetenschappen zich – ondanks hun onderlinge verscheidenheid – vooral onderscheiden van de reguliere masteropleidingen door een onderwijsprogramma met een duidelijk accent op onderzoeksmethodologie, door de relatief zware eisen die aan het eindproduct (bijvoorbeeld de scriptie) worden gesteld, door de relatief kleine schaal die de opleidingen hebben en nastreven, door de inzet van hooggekwalificeerde docenten, en door het hoge studierendement. Anderzijds heeft de commissie de indruk dat de onderzoeksmasters vooral drijven op professionele trots en overtuiging van de wenselijkheid van dit type opleiding. De gebrekkige financiering is verreweg de belangrijkste bedreiging voor de onderzoeksmasters, op afstand gevolgd door de vooralsnog geringe omvang van de instroom en de concurrentie van vergelijkbare opleidingen.

Wat betreft de aansluiting van de onderzoeksmasters en de promotieopleidingen van onderzoekscholen constateert de commissie dat er weliswaar op een beperkt aantal plaatsen een goede aansluiting bestaat, maar dat er (nog) geen sprake is van een landelijk sluitend stelsel van doorstroom uit de onderzoeksmasters naar het promotietraject. De onderzoekscholen zijn binnen de universitaire structuur wezenlijk anders ingebed dan de onderzoeksmasters. De onderzoekscholen onderscheiden zich van de onderzoeksmasters door een veel sterkere interuniversitaire oriëntatie en internationale reputatie. Hierdoor

kennen zij een veel hoger niveau van mobiliteit van talent, zowel nationaal als internationaal. Voor kleinere (sub)disciplines bieden de onderzoekscholen betere mogelijkheden voor de noodzakelijke *Nachwuchs*.

De commissie doet aanbevelingen ten aanzien van investeringen in, werving door en versterking van de onderzoeksmasters en ten aanzien van de afstemming van de onderzoeksmasters met de onderzoekscholen.

De SWR doet een oproep aan een ieder die een warm hart heeft voor het hoger onderwijs en onderzoek, en die kan bijdragen aan de kwaliteit daarvan, om kennis te nemen van de conclusies en aanbevelingen van de commissie. De SWR dankt de commissie van harte voor het inzicht dat zij heeft verschaft in de problematiek van de aansluiting van de onderzoeksopleidingen op de onderzoeksmasters op het gebied van de sociale wetenschappen, en voor het schetsen van de uitdagingen waar deze opleidingen voor staan.

Prof. dr. P. Hooimeijer
voorzitter Sociaal-Wetenschappelijke Raad

1. Vraagstelling

De Sociaal-Wetenschappelijke Raad van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (verder: de SWR) heeft het initiatief genomen tot deze rapportage over de eerste ervaringen met de onderzoeksmasters op het terrein van de sociale wetenschappen. Het voortschrijdende werkprogramma van de SWR voor 2006 en volgende jaren stelt hierover:

‘Nederland kent een uniek stelsel van onderzoekscholen dat vrijwel alle onderzoekersopleidingen dekt. De onderzoekscholen worden geaccrediteerd door de Erkenningscommissie Onderzoekscholen (ECOS), een zelfstandige commissie, ingesteld door de KNAW. Voor bepaalde masteropleidingen in het wetenschappelijk onderwijs is een cursusduur van één jaar niet voldoende. Sinds twee jaar kennen sommige (sub)disciplines in de sociale wetenschappen tweejarige masteropleidingen, de zogenoemde onderzoeksmasteropleidingen. Voor de onderzoeksmasteropleidingen heeft de Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie (NVAO) in september 2003 het algemene beoordelingskader ‘protocol cursusduur masters’ vastgesteld. De KNAW die de NVAO ondersteunt bij het beoordelen van deze onderzoeksmasteropleidingen, heeft daartoe beoordelingscommissies ingesteld, bestaande uit onafhankelijke, deskundige leden. De KNAW brengt advies uit aan de NVAO.

De kwaliteitsbewaking van de onderzoeksmasteropleidingen vindt plaats op het niveau van de universiteit. De eerste groep afgestudeerden aan deze onderzoeksmasteropleidingen is inmiddels een feit. Nog niet duidelijk is echter wat het niveau van de afgestudeerden is. Teneinde dit vraagstuk te doorgronden en daarover te adviseren, zal de SWR een ad hoc commissie instellen die in ieder geval de volgende vragen dient te beantwoorden:

1. Hoe zitten de onderzoeksmasteropleidingen in elkaar? Wat zijn de eindtermen?
2. Op welke wijze sluiten de onderzoekersopleidingen aan op de onderzoeksmasteropleidingen? In hoeverre vallen de onderzoeksmasteropleidingen samen met *graduate schools* resp. onderzoekscholen?
3. In hoeverre biedt de aansluiting van de onderzoekersopleidingen op de onderzoeksmasteropleidingen kansen en bedreigingen voor het stelsel van onderzoekscholen op landelijk niveau?

De portefeuillehouder van dit advies is het SWR-lid prof. dr. R.B. Andeweg.’

1.1 Aanleiding

Het Gammaberaad, waarin de SWR participeert, constateerde in de zomer van 2003 dat er voor de sociale wetenschappen geen adequate informatie bestaat bij de KNAW en NWO over de ontwikkeling van onderzoeksgerichte masteropleidingen op het gebied van de sociale wetenschappen, over de rol van onderzoekscholen in deze ontwikkeling, en over de mogelijke gevolgen van deze ontwikkeling voor de opleidingen van promovendi op het gebied van de sociale wetenschappen. Dit is opmerkelijk, constateerde het Gammaberaad, omdat het in de lijn der verwachting ligt dat onderzoeksgerichte masteropleidingen op het

gebied van de sociale wetenschappen van groot belang zullen worden voor het opleiden van een nieuwe generatie sociaal-wetenschappelijke onderzoekers. Tegen deze achtergrond heeft het Gammaberaad in juli 2003 enkele vragen over het ontwikkelen van deze onderzoeksgerichte masteropleidingen voorgelegd aan de decanen van faculteiten op het gebied van de sociale wetenschappen en aan de directeuren van onderzoekscholen op het gebied van de sociale wetenschappen.

De notitie van het Gammaberaad, getiteld ‘Inventarisatie onderzoeksgerichte masteropleidingen op het gebied van de sociale wetenschappen’, zag in januari 2004 het licht. Uit deze inventarisatie kon worden afgeleid dat de aansluiting van onderzoeksgerichte masteropleidingen op het promotietraject een mogelijk knelpunt is, en dat dit te meer knelt omdat wordt verwacht dat het promotietraject voor de sociale wetenschappen van vier naar drie jaar wordt teruggebracht. Een ander mogelijk knelpunt was de inhoudelijke betrokkenheid van de inter-universitaire onderzoekscholen bij het ontwikkelen van onderzoeksgerichte masteropleidingen. Op termijn zou dit gevolgen kunnen hebben voor de positie en misschien zelfs het voortbestaan van deze onderzoekscholen.

Nu de eerste onderzoeksmasters op het gebied van de sociale wetenschappen hun eerste afgestudeerden hebben afgeleverd, lijkt de vraag naar de aansluiting van de onderzoekersopleidingen op de onderzoeksmasters actueler dan ooit.

1.2 **Instellen van ad hoc SWR-commissie**

Het SWR-bestuur heeft een commissie ingesteld die bestaat uit de volgende personen:

- Prof. dr. R.B. Andeweg (voorzitter), hoogleraar Empirische Politicologie, Universiteit Leiden;
 - Prof. dr. H.B.G. Ganzeboom, hoogleraar Sociologie en Methoden en Technieken van Sociaal-Wetenschappelijk Onderzoek, Vrije Universiteit Amsterdam;
 - Prof. dr. P. Rietveld, hoogleraar Vervoerseconomie, Vrije Universiteit Amsterdam;
 - Mw. prof. dr. J.M.A. Riksen-Walraven, hoogleraar Ontwikkelingspsychologie, Radboud Universiteit Nijmegen;
 - Dr. J.F.M. Sonneveld, Nederlands Centrum voor de Promotie-opleiding, IVLOS, Universiteit Utrecht.
- Secretaris van de commissie is mw. dr. A. Vollering, secretaris van de SWR.

1.3 **Werkwijze**

De commissie is in november 2006 aan de slag gegaan. Zij heeft besloten via een schriftelijke vragenlijst informatie in te winnen bij de coördinatoren van liefst alle onderzoeksmasters op het gebied van de sociale wetenschappen (zie Bijlage 1), en daarnaast gesprekken te voeren met de wetenschappelijke directeuren van een aantal onderzoekscholen op het gebied van de sociale wetenschappen (zie Bijlage 2).

Informatie ingewonnen bij de onderzoeksmasters

Op 26 januari 2007 is de vragenlijst (zie Bijlage 3) verstuurd aan coördinatoren van de 47 masteropleidingen op het terrein van de sociale wetenschappen waarvan uit de registers van CROHO bleek dat zij begin januari 2007 geaccrediteerd waren als tweejarige onderzoeksmaster. Na een rappel zijn uiteindelijk 39 ingevulde vragenlijsten ontvangen. De indruk bestaat dat een deel van de non-respons te maken heeft met de omstandigheid dat niet alle geaccrediteerde onderzoeksmasters ook daadwerkelijk van start zijn gegaan.

Het invoeren van de gegevens uit de vragenlijsten en de SPSS-verwerking lag in handen van mevrouw Elisabeth Eenhoorn, student in de onderzoeksmaster Politicologie aan de Universiteit Leiden. De commissie zegt haar dank voor haar inspanningen.

Tabel 1. Onderzoeksmasters naar discipline; accreditatie en respons

	accreditatie	respons
Rechtsgeleerdheid	5	4
Economie / bedrijfskunde	8	6
Sociologie / antropologie	3	3
Psychologie	11	9
Pedagogiek / onderwijskunde	4	3
Politicologie / bestuurskunde	5	4
Sociale geografie	4	4
Sociale wetenschappen	4	3
Overig	3	3
Totaal	47	39

Tabel 1 geeft het aantal geaccrediteerde en responderende onderzoeksmasters weer. In enkele gevallen zijn de cijfers misleidend. Zo zijn er op het terrein van de 'Politicologie / bestuurskunde' gezamenlijk in feite niet vijf, maar drie onderzoeksmasters omdat drie universiteiten gezamenlijk één onderzoeksmaster Bestuurskunde aanbieden. Niettemin lijkt er een redelijke spreiding over diverse disciplines op het terrein van de sociale wetenschappen te zijn; gezien de respons zijn deze disciplines ook adequaat vertegenwoordigd bij de ingevulde vragenlijsten.

Informatie ingewonnen bij de onderzoekscholen

Omdat de relatie tussen onderzoeksmasters en onderzoekersopleidingen onderdeel vormt van de vraagstelling zijn ook gesprekken gevoerd met de wetenschappelijk directeurs van negen van de 28 ECOS-erkende onderzoekscholen op het terrein van de sociale wetenschappen. Ook bij de selectie van onderzoekscholen is gestreefd naar spreiding over de disciplines en naar vertegenwoordiging van zowel interuniversitaire als lokale onderzoekscholen. De gesprekken vonden plaats in februari/maart 2007. Alle gesprekken werden gevoerd aan de hand van een lijstje met dezelfde vragen (zie Bijlage 4).

1.4

Opzet van het onderhavige advies

Hoofdstuk 2 is gewijd aan een beschrijving van de onderzoeksmasters: aan hun instroom en (waar reeds van toepassing) hun uitstroom, hun onderwijsprogramma, hun organisatorische inbedding en gepercipieerde bedreigingen. In Hoofdstuk 3 staat de aansluiting van de onderzoekersopleidingen op de onderzoeksmasters centraal, en zal ook worden ingegaan op de kansen en bedreigingen voor het stelsel van onderzoekscholen op landelijk niveau. Hoofdstuk 4 omvat de conclusies en sluit af met een aantal aanbevelingen.

2. De onderzoeksmasters in de sociale wetenschappen

Aantal onderzoeksmasters en instromende studenten is gegroeid

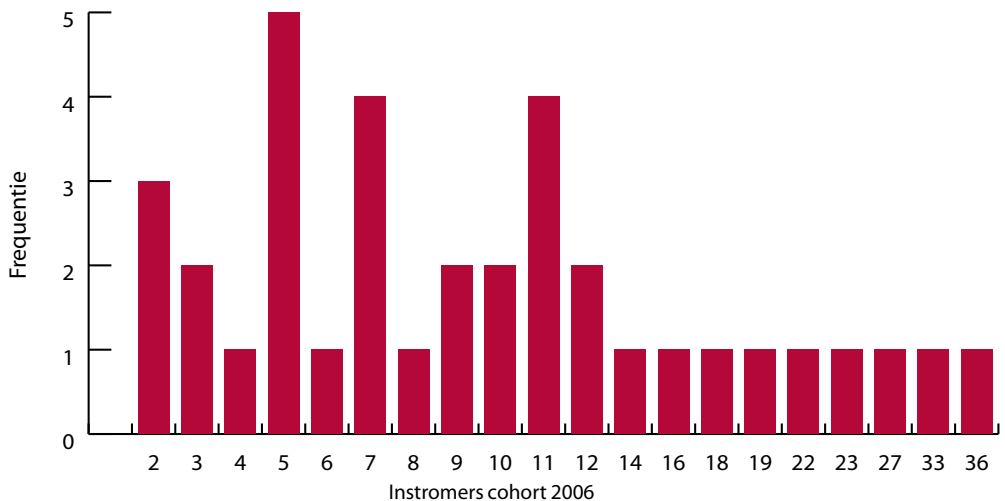
In 2004 waren er ten minste 20 onderzoeksmasters daadwerkelijk van start gegaan (een enkele opleiding begon al eerder), in 2005 waren het er ten minste 33, en in 2006 waren ten minste 36. Deze aantallen zijn naar alle waarschijnlijkheid een onderschatting: dit betreft namelijk alleen de respons op de vragenlijst. Onbekend is hoeveel van de acht onderzoeksmasters die geen ingevulde vragenlijst hebben geretourneerd daadwerkelijk in functie zijn.

In 2004 waren er in totaal 158 instromers in alle van start gegane onderzoeksmasters binnen de sociale wetenschappen, in 2005 waren er 342 instromers, en in 2006 424 instromers. Ook deze cijfers hebben alleen betrekking op de onderzoeksmasters die een vragenlijst hebben geretourneerd, maar dit leidt vermoedelijk slechts tot een geringe onderschatting: de VSNU rapporteerde over 2005 388 instromers in de onderzoeksmasters Economie, Recht, en Gedrag & Maatschappij (VSNU, ICHO, peildatum 1-10-2005, hoofdinschrijving HO), tegenover 342 volgens de ingevulde vragenlijsten.

Er is ruimte voor verdere groei

De jaarlijkse instroom van de onderzoeksmasters bestond in 2004 uit gemiddeld 8 studenten, in 2005 uit gemiddeld 10 studenten en in 2006 uit gemiddeld 11 studenten (laatstgenoemde met een standaarddeviatie van 8,5).

Figuur 1 laat zien dat er in 2006 een grote spreiding bestond in de omvang van de onderzoeksmasters. Er was sprake van kleine onderzoeksmasters (bijvoorbeeld: elf onderzoeksmasters met een instroom van vijf studenten of minder) maar ook van grote onderzoeksmasters (bijvoorbeeld: vijf onderzoeksmasters met een instroom van meer dan twintig studenten).

Figuur 1: aantal onderzoeksmasters naar omvang instroom 2006

Overigens streven de onderzoeksmasters ook niet naar een echt grote instroom. De gewenste maximale jaarlijkse instroom is gemiddeld 23 (standaarddeviatie: 10,8). Anderzijds is er zeker nog ruimte voor groei. De gewenste *minimale* jaarlijkse instroom is gemiddeld 15 (standaarddeviatie: 9,7) en dat gemiddelde wordt nog niet gehaald. In 2006 meldde slechts één onderzoeksmaster een feitelijk instroom die hoger lag dan het gewenste maximum.

Is, wanneer wordt gekeken naar het gewenste aantal gepromoveerden per jaar op het terrein van de sociale wetenschappen, de capaciteit van de huidige onderzoeksmasters toereikend of ontoereikend? Deze vraag is alleen op basis van een aantal veronderstellingen – en dan nog slechts tentatief – te beantwoorden. De redenering is als volgt. In 2005 promoveerden 570 onderzoekers in de sociale wetenschappen: 314 in de gedrags- en maatschappijwetenschappen, 143 in de economische wetenschappen, en 113 in de rechtsgeleerdheid (VSNU, KUOZ 2005). Indien het gewenste aantal gepromoveerden per jaar gelijk wordt gesteld aan het aantal gerealiseerde promoties in 2005 (enerzijds is die schatting te hoog in verband met buitenpromovendi; anderzijds te laag omdat niet elke promovendus uiteindelijk promoveert), dan is de huidige uitstroom uit de onderzoeksmasters (de cohort 2004 – met een instroom van 158 – leverde tot nu toe 99 afgestudeerden af, met daarnaast 24 studenten die hun studie nog willen afronden) uiteraard veel te klein. Als de instroom in de cohort 2006 (424) wordt vertaald in een schatting van de uitstroom in 2008, en als daarbij wordt aangenomen dat de onderzoeksmasters waarover de commissie op dit punt geen informatie heeft (non-respons), een gemiddelde instroom hebben, dan is de geschatte uitstroom uit deze cohort 430. Zelfs dan is er nog steeds een tekort aan afgestudeerden van de onderzoeksmasters, want het gewenste aantal gepromoveerden per jaar is geschat op 570. Dit tekort wordt nog groter wanneer in aanmerking wordt genomen dat de afgestudeerden van de onderzoeksmasters lang niet allemaal zullen kiezen voor een promotietraject aan een Nederlandse universiteit (zie ook Hoofdstuk 3). Indien de huidige onderzoeksmasters de gemiddelde gewenste maximuminstroom zouden bereiken, dan is er jaarlijks in totaal plaats voor 1080 studenten. Met deze instroom zouden de onderzoeksmasters een uitstroom van 840 kunnen realiseren. Alleen als deze volumegroei daadwerkelijk binnen de huidige onderzoeksmasters wordt gerealiseerd, kan het gewenste aantal gepromoveerden per jaar in de sociale wetenschappen wellicht krap worden bereikt. Dit beeld kan overigens verschillen tussen de (sub)disciplines in de sociale wetenschappen: niet overal zal de verhouding tussen het huidige en het maximale volume van de onderzoeksmasters enerzijds en het gewenste aantal gepromoveerden per jaar anderzijds dezelfde zijn.

Grote diversiteit in samenstelling onderwijsprogramma

De samenstelling van het onderwijsprogramma is zeer divers. Van het totale aantal van 120 ECTS is de vakinhoudelijke component gemiddeld ruim een derde en de methodologische component gemiddeld bijna een vierde, maar deze aandelen variëren sterk tussen de onderzoeksmasters. De master thesis neemt, met gemiddeld 26 ECTS en een geringe variatie tussen de onderzoeksmasters, een eenduidige plaats in binnen het onderwijsprogramma.

Tabel 2. Samenstelling onderwijsprogramma's onderzoeksmasters
 Gemiddeld aantal ECTS per onderdeel; tussen haakjes staat de standaarddeviatie

Vakinhoudelijke modules	43 (17)
Methodologische modules	28 (15)
Kwalitatief	6 (8)
Kwantitatief	16 (14)
Overig	6 (9)
Vaardigheden	8 (6)
Stage(s)	9 (10)
Master thesis	26 (7)
Overig	6 (10)
Totaal	120

De variatie tussen de onderzoeksmasters kan deels worden verklaard door de aard van de discipline (zoals een groter aandeel kwalitatieve methoden en technieken bij de juridische onderzoeksmasters), maar sommige verschillen tussen disciplines laten zich minder makkelijk verklaren. Zo ligt de vakinhoudelijke component bij de economische disciplines boven het gemiddelde en bij de 'sociale wetenschappen' en 'overig' onder het gemiddelde. De omvang van de methodologische modules ligt bij 'sociologie / antropologie' en 'overig' boven het gemiddelde, bij 'psychologie' daaronder.

Opvallend is dat de programmatische variëteit ook binnen disciplines groot blijft, met bijvoorbeeld standaarddeviaties van ruim 13 ten aanzien van de omvang van de methodologische modules bij zowel de juridische als de politologisch / bestuurskundige onderzoeksmasters, en van ruim 18 of 20 ten aanzien van de vakinhoudelijke component bij psychologische en economische onderzoeksmasters. Het is zeker mogelijk dat deze variëteit deels wordt veroorzaakt doordat degenen die de vragenlijst invullen de betreffende vraag verschillend interpreteren ('Is een bepaalde cursus vooral vakinhoudelijk of eerder methodologisch?'), waardoor de werkelijkheid waarschijnlijk minder divers zal zijn, maar dat lijkt toch niet de enige verklaring.

Er zijn ook andere verschillen. De helft van de onderzoeksmasters kent geen specialisatierichtingen; de andere helft heeft wel specialisatierichtingen (meestal drie of meer), die meestal verschillende subdisciplines binnen het betreffende vakgebied bedienen. In een derde van de onderzoeksmasters is een buitenlands

Tabel 3. Samenstelling onderwijsprogramma's onderzoeksmasters per discipline
Gemiddeld aantal ECTS per onderdeel; tussen haakjes staat de standaarddeviatie

	Vak- inhoudelijk	Methodo- logisch	Vaardig- heden	Stage(s)	Master thesis	Overig	Totaal
Rechtsgeleerdheid	41 (9)	24 (13)	8 (4)	12 (14)	22 (7)	14 (16)	120
Economie / bedrijfskunde	57 (20)	24 (11)	7 (8)	0 (0)	29 (2)	4 (9)	120
Sociologie / antropologie	38 (12)	40 (12)	4 (7)	17 (18)	22 (9)	0 (0)	120
Psychologie	46 (18)	20 (11)	7 (5)	13 (11)	29 (8)	6 (9)	120
Pedagogiek / onderwijskunde	46 (14)	26 (9)	6 (8)	9 (10)	20 (17)	13 (17)	120
Politicologie / bestuurskunde	51 (14)	28 (13)	9 (7)	0 (0)	25 (6)	7 (9)	120
Sociale geografie	40 (14)	27 (5)	13 (7)	6 (9)	30 (0)	5 (7)	120
Sociale wetenschappen	25 (13)	34 (31)	12 (8)	14 (4)	28 (6)	6 (10)	120
Overig	23 (21)	53 (14)	5 (9)	15 (5)	23 (3)	2 (3)	120
Totaal	43 (17)	28 (15)	8 (6)	9 (10)	26 (7)	6 (10)	120

verblijf niet verplicht, bij een tiende van de onderzoeksmasters is zo'n verblijf juist wel een verplicht onderdeel van de opleiding.

Hoge eisen aan eindproduct

De onderzoeksmasters stellen vrij zware eisen aan de afstudeerscriptie van de student, zoals ook blijkt uit het relatief hoge aantal ECTS dat hiervoor is gereserveerd (zie boven). Slechts drie van de 39 onderzoeksmasters vragen een 'gewone' thesis. Zestien onderzoeksmasters stellen aan die scriptie de eis dat deze voldoet aan de kwaliteitseisen voor een artikel in een wetenschappelijk tijdschrift. Bij nog eens zeventien onderzoeksmasters bestaat het eindproduct niet alleen uit een scriptie van dat niveau, maar ook uit een uitgewerkt onderzoeksvoorstel, vaak een voorstel dat voldoet aan de eisen voor een subsidieaanvraag in de open competitie van NWO.

Kwalificaties docenten relatief hoog

De accreditatie van onderzoeksmasters is gekoppeld aan een uitstekende evaluatie van het gerelateerde onderzoeksprogramma in de jongste onderzoeksvisiting. Hoewel de personeelssamenstelling van de betreffende eenheid sindsdien wijzigingen kan hebben ondergaan, lijkt de inzet van hoog gekwalificeerde

medewerkers in de onderzoeksmasters nog steeds groot te zijn. Er is sprake van een zeer zware inzet van hoogleraren in de onderzoeksmasters: de onderzoeksmasters wensen dat gemiddeld de helft van het aantal onderwijsuren in het onderwijsprogramma wordt verzorgd door hoogleraren. Daarnaast wenst men dat gemiddeld bijna 30 procent van het aantal onderwijsuren wordt verzorgd door UHDS en 17 procent door UDS. Er is vrijwel geen wens om het onderwijsprogramma door promovendi of anderen te laten verzorgen.

Het is opvallend dat de feitelijke bemensing van het onderwijsprogramma op dit moment nauwelijks van deze gewenste situatie afwijkt (49 procent door hoogleraren, 26 procent door UHDS, 21 procent door UDS). Er zouden dus nauwelijks meer onderwijsuren door UHDS en hoogleraren moeten worden ingezet om de gewenste situatie te bereiken, en iets minder door UDS.

Relatief hoog rendement

Alleen van de onderzoeksmasters die in 2004 van start zijn gegaan, kan een eerste schatting van het rendement gegeven worden. Van de cohort 2004 heeft 22 procent de studie voortijdig gestaakt. Van die cohort is 63 procent al afgestudeerd (dus binnen de nominale studieduur!); 15 procent is nog bezig, en kan de opleiding met slechts geringe vertraging voltooien. Al met al lijkt het rendement van deze toch zware opleidingen relatief hoog te zijn.

Van de cohorten die in 2005 en 2006 instroomden is uiteraard nog geen volledig beeld beschikbaar. Begin 2007 had 10 procent van de cohort 2005 de studie gestaakt en van de cohort 2006 was dat 7,5 procent. Deze cijfers geven vooralsnog geen aanleiding voor deze cohorten een ander rendement te verwachten.

MSc-titel meest gegeven

De MSc-titel wordt het meest gegeven: ruim zestig procent van de onderzoeksmasters geeft de afgestudeerden de titel van MSc. Ruim twintig procent geeft de M.Phil-titel, vijf procent geeft de MA-titel en tien procent een andere titel.

Sommige onderzoeksmasters die een MSc/MA-titel verstrekken, geven aan een voorkeur te hebben voor een M.Phil-titel.

Onderzoeksmasters zijn merendeels lokaal ingebed

Twee van elke drie onderzoeksmasters zijn organisatorisch lokaal ondergebracht, en wel bij hetzij een lokale, door de ECOS erkende, onderzoeksschool (10 onderzoeksmasters), hetzij bij een lokale *graduate school* (16 onderzoeksmasters). Slechts drie onderzoeksmasters geven aan organisatorisch te zijn ondergebracht in een interuniversitaire ECOS-erkende onderzoeksschool, maar dit getal is een overschatting: in slechts één geval is er sprake van een formele één-op-één relatie met een interuniversitaire onderzoeksschool.

Ook de rekrutering van studenten voor de onderzoeksmaster geschiedt vooral lokaal

Drie van de vijf studenten aan de onderzoeksmaster hebben een vooropleiding, meestal een bacheloropleiding, achter de rug aan dezelfde universiteit. Wat

Tabel 4. Herkomst van studenten die in 2006 begonnen met hun onderzoeksmaster (% van het totaal)

	Instromers met bachelordiploma	Instromers met diploma van een andere master(of drs.-)opleiding	Instromers met een andere opleiding	Totaal
Eigen universiteit	55	5	1	61
Andere Ned. universiteit	13	2	0	15
Buitenlandse universiteit	15	6	0	21
Totaal	84	13	1	100

(N=424)

betreft de overige studenten aan de onderzoeksmaster hebben er iets meer een vooropleiding aan een buitenlandse universiteit achter de rug dan aan een andere Nederlandse universiteit.

Financiering merendeels uit eerste geldstroom

De onderzoeksmasters worden gefinancierd uit de eerste geldstroom, die één jaar bekostigt. Zeventig procent van alle onderzoeksmasters draait zonder aanvulling op deze financiering. De onderzoeksmasters die wel of enige aanvullende middelen beschikken, noemen daarbij hogere collegegelden voor studenten van buiten de Europese economische ruimte (15 procent van de onderzoeksmasters), derde geldstroominkomsten (5 procent) en overige extra inkomsten (13 procent).

Coproductie met andere opleidingen

Van de 120 ECTS bieden de onderzoeksmasters gemiddeld meer dan tweederde (84 ECTS) exclusief aan, dat wil zeggen NIET samen met een andere opleiding. Daarnaast bieden zij gemiddeld ruim 17 ECTS samen met eenjarige masteropleidingen aan en eveneens ruim een tiende samen met andere, positief door de NVAO getoetste, onderzoeksmasters. Coproductie van onderwijs met ECOS-erkende onderzoekscholen komt vrijwel niet voor: gemiddeld 1,5 ECTS, ongeveer evenveel als samenwerking met andersoortige netwerken van onderzoekers.

Ook hier zijn de verschillen tussen de onderzoeksmasters groot, maar slechts vijf onderzoeksmasters bieden hun gehele onderwijsprogramma exclusief aan voor de studenten die tot die onderzoeksmasters zijn toegelaten.

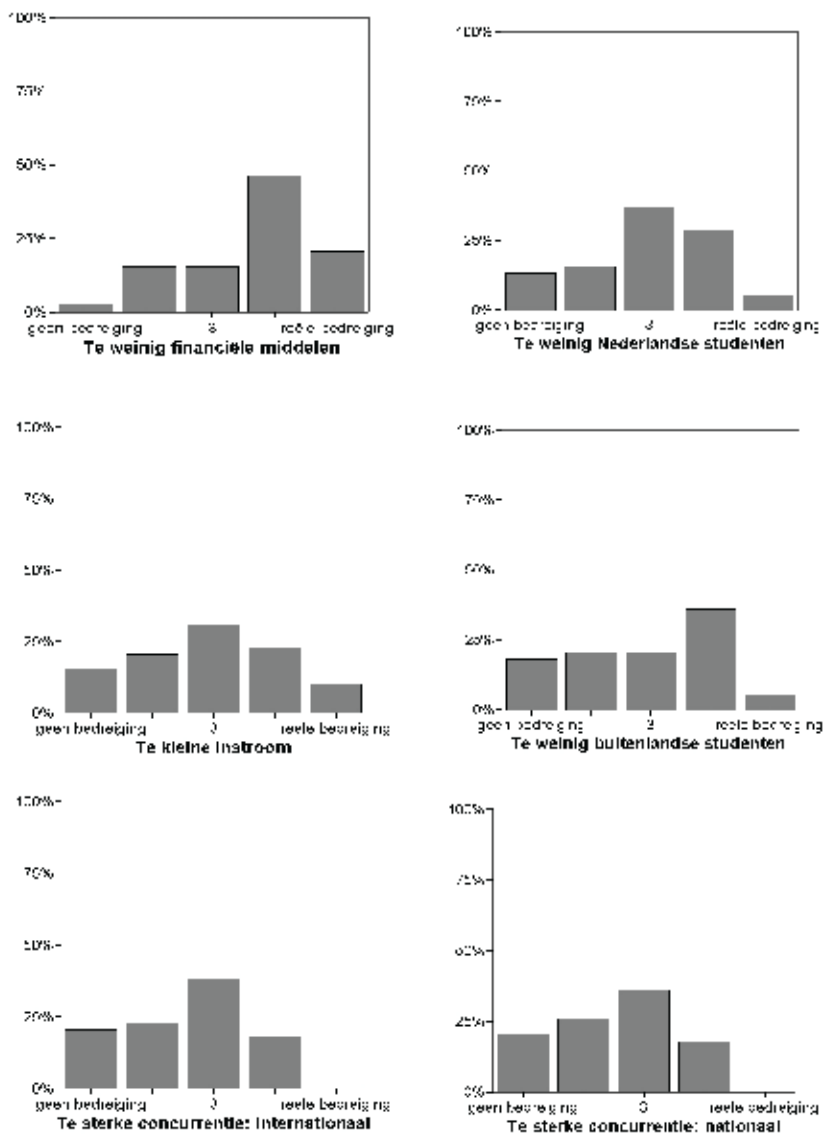
De toekomst/ duurzaamheid/ houdbaarheid van de onderzoeksmasters

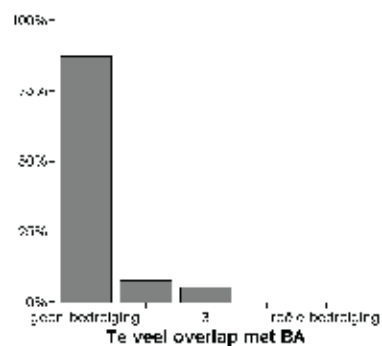
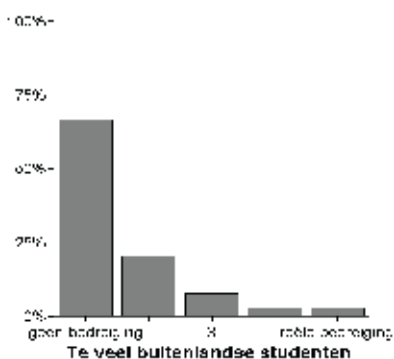
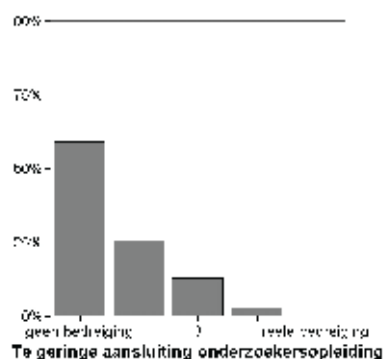
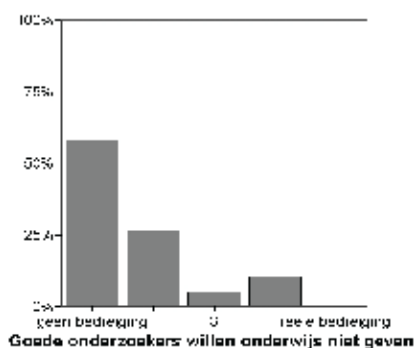
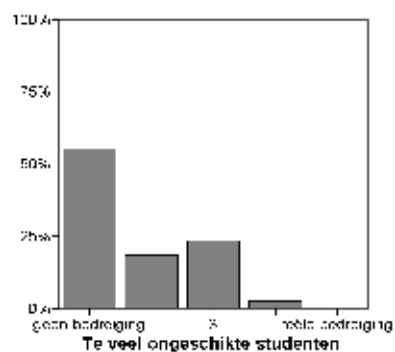
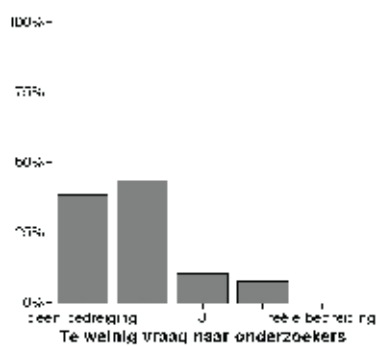
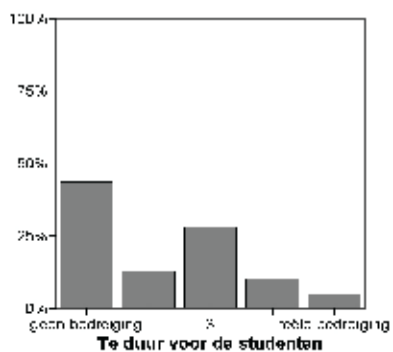
De coördinatoren van de onderzoeksmasters zien als veruit de grootste bedreiging op (middel)lange termijn dat universiteiten te weinig financiële middelen beschikbaar stellen voor de onderzoeksmasters. Bij alle andere in figuur 2 opgenomen 'bedreigingen' ligt het gemiddelde onder '3', het middelpunt op de schaal, wat aangeeft dat de meeste coördinatoren er eerder geen, dan wel een bedreiging in zien.

Men maakt zich nog wel relatief veel zorgen over een te geringe instroom,

zowel van Nederlandse als van buitenlandse studenten. Vrees voor nationale en internationale concurrentie is er al weer minder. In afnemende mate worden de kosten voor studenten, knelpunten in het afnemende veld (te weinig vraag naar onderzoekers), selectieproblemen (te veel ongeschikte studenten), een gebrek aan motivatie bij vooraanstaande onderzoekers om onderwijs te geven in de onderzoeksmasters, een te geringe aansluiting bij de onderzoekersopleiding, en een overdaad aan buitenlandse studenten als bedreigingen gezien. Dat er te veel overlap met de bacheloropleiding zou zijn, is de minste zorg.

Figuur 2. Potentiële bedreigingen voor de onderzoeksmasters op (middel)lange termijn

3. Na de onderzoeksmasters: de aansluiting op onderzoekersopleidingen en onderzoekscholen

Zoals hierboven al vermeld, zijn de onderzoeksmasters vooral lokaal ingebed en is het een uitzondering wanneer een onderzoeksmaster organisatorisch is ondergebracht bij een interuniversitaire onderzoekschool of anderszins is vormgegeven als interuniversitair samenwerkingsverband. Hoewel het aantal lokale ECOS-erkende onderzoekscholen toeneemt, is de meerderheid van de onderzoekscholen op het terrein van de sociale wetenschappen op dit moment juist interuniversitair van aard. Mede hierdoor verschilt het perspectief op de aansluiting van de onderzoekersopleidingen op de onderzoeksmasters sterk tussen onderzoeksmasters en onderzoekscholen.

3.1 Onderzoeksmasters over de aansluiting bij de onderzoekersopleidingen

Accreditatie-eisen

De accreditatieprocedure van de NVAO houdt geen rekening met aansluiting van onderzoeksmasters bij onderzoekersopleidingen. De NVAO doet geen concrete uitspraken over de gewenste daadwerkelijke aansluiting van de onderzoekersopleidingen op de onderzoeksmaster.

Geringe betrokkenheid onderzoekscholen bij onderzoeksmasters

Bij een op de drie onderzoeksmasters is geen enkele onderzoekschool inhoudelijk betrokken (geweest) bij het ontwikkelen van het opleidingsprogramma. Bij ruim 40 procent van de onderzoeksmasters was één onderzoekschool betrokken, bij een kwart waren dat er twee of meer. Uit de toelichtingen op de antwoorden blijkt dat 'betrokkenheid' daarbij ruim is geïnterpreteerd, bijvoorbeeld doordat betrokken stafleden ook lid waren van een onderzoekschool. Van formele betrokkenheid lijkt weinig sprake geweest te zijn.

Zoals hierboven al vermeld, is de feitelijke betrokkenheid van onderzoekscholen bij het verzorgen van onderwijs in de onderzoeksmasters verwaarloosbaar klein.

Doorstroom naar de onderzoekersopleiding

Van de enige cohort in de ingevulde vragenlijsten waarvan al studenten in een onderzoeksmaster zijn afgestudeerd (de cohort 2004) is minder dan de helft (45 van de 99 afgestudeerden) doorgestroomd naar een promotieplaats. Dit cijfer dient met enige voorzichtigheid geïnterpreteerd te worden: de afstudeerdatum was hooguit enkele maanden eerder dan het moment waarop de vragenlijsten bij de coördinatoren van de onderzoeksmasters in de brievenbus vielen. Promotieplaatsen komen echter lang niet altijd precies bij het begin van het academische jaar vacant en aanvragen in de open competitie van NWO hebben een lange doorlooptijd. Een aantal pas afgestudeerden van de onderzoeksmasters zal waarschijnlijk binnen een paar maanden nog wel een promotieplaats vinden. Dat neemt niet weg dat een substantieel aantal afgestudeerden uit de onderzoeks-

masters niet zal kiezen – of niet gekozen zal worden – voor een onderzoekersopleiding en een promotietraject. De eindtermen van de onderzoeksmasters waren ook altijd expliciet gericht op zowel uitstroom naar onderzoekersopleidingen als uitstroom naar de onderzoekspraktijk.

Kwalificaties van afgestudeerden onderzoeksmasters voor onderzoekersopleidingen

Zeventien onderzoeksmasters verwachten dat hun afgestudeerden precies voldoende zijn gekwalificeerd voor een of meer door hen met name aangeduide onderzoekersopleidingen; vijftien onderzoeksmasters verwachten dat hun afgestudeerden daar zelfs meer dan voldoende voor gekwalificeerd zijn.

Duur van de onderzoekersopleiding: drie of vier jaar?

Het beeld van een zekere overkwalificatie van de afgestudeerden van de onderzoeksmasters voor de onderzoekersopleidingen wordt versterkt door de antwoorden op de vraag naar de benodigde duur van het promotietraject. Ruim 72 procent van de onderzoeksmasters verwacht dat de afgestudeerde van de onderzoeksmaster binnen drie jaar in staat is een proefschrift af te ronden; bijna 28 procent verwacht dat de afgestudeerde hiertoe niet in staat is.

Visies op de aansluiting

De onderzoeksmasters zien slechts een geringe bedreiging voor zichzelf in een gebrekkige aansluiting bij bestaande onderzoekersopleidingen.

3.2 Onderzoekersopleidingen over de aansluiting op de onderzoeksmasters

Erkennings-eisen

De accreditatieprocedure van de ECOS houdt geen rekening met aansluiting van onderzoeksmasters op onderzoekersopleidingen. Volgens de notitie 'Erkenning Onderzoekscholen' (KNAW, 22 februari 2005) dient de onderzoekschool in de erkenningsaanvraag in te gaan op het eerste-faseonderwijs in de masterfase, en dan met name op 'de interactie en afstemming met het masteronderwijs' (blz. 35). Ingeval van een vervolgerkenningsaanvraag dient de onderzoekschool in te gaan op 'wijzigingen in de betrokkenheid van de school bij de eerste-faseopleiding, zowel voor wat betreft de bachelors- als de masterfase' (blz. 40).

Het toetsingskader van de ECOS geeft geen specifieke aanknopingspunten voor het aansluiten van de onderzoekersopleidingen op de onderzoeksmasters.

Geringe betrokkenheid onderzoekscholen bij onderzoeksmasters

In de gesprekken met een aantal interuniversitaire onderzoekscholen bleek dat er gespeeld is met de gedachte om als onderzoekschool een onderzoeksmaster aan te bieden, maar dit is, met één duidelijke uitzondering, niet gelukt omdat een of meer participerende universiteiten besloten een accreditatieaanvraag voor een eigen onderzoeksmaster in te dienen.

Zeven van de negen geïnterviewde onderzoekscholen geven aan dat zij (on)geregeld op formele en vooral op informele basis overleggen met de onderzoeksmasters. Voor twee onderzoekscholen is onduidelijk welke overlegstructuren er zijn.

Slechts één van de negen geïnterviewde onderzoekscholen biedt één vak aan samen met de onderzoeksmaster.

Gedeelte instroom in onderzoekersopleiding is afkomstig uit de onderzoeksmasters

De onderzoekscholen melden dat de meeste deelnemende universiteiten onderzoeksmasters hebben opgezet. De onderzoekscholen verwachten dat het merendeel van hun promovendi afkomstig zal zijn uit de onderzoeksmasters van de deelnemende universiteiten, maar dat ook promovendi zonder onderzoeksmaster welkom zijn en blijven.

De huidige praktijk is dat van de negen geïnterviewde onderzoekscholen er een is die nog geen ingestroomde promovendi heeft die afkomstig zijn uit een onderzoeksmaster (omdat de aanleverende onderzoeksmasters nog geen afgestudeerden hebben). Bij zes onderzoekscholen is minder dan de helft van de ingestroomde promovendi afkomstig uit de onderzoeksmaster. Bij twee onderzoekscholen is meer dan de helft van de ingestroomde promovendi afkomstig uit de onderzoeksmaster.

Goede kwaliteit afgestudeerden onderzoeksmasters

Alle onderzoekscholen waar al afgestudeerden uit de onderzoeksmasters zijn ingestroomd als promovendus vinden dat deze van betere kwaliteit zijn dan degenen die niet uit de onderzoeksmaster komen. Als zij deficiënties constateren bij promovendi die niet uit de onderzoeksmaster komen, raden zij deze promovendi aan cursussen in een onderzoeksmaster te volgen. Promovendi afkomstig uit de onderzoeksmasters krijgen vrijstellingen voor bepaalde cursussen die de onderzoeksschool aanbiedt.

Duur van de onderzoekersopleiding: drie of vier jaar

Vijf van de negen geïnterviewde onderzoekscholen menen dat het invoeren van de onderzoeksmasters gevolgen heeft voor de wijze waarop het promotieonderzoek van de promovendus tot stand komt. De overige vier onderzoekscholen menen dat dit geen gevolgen heeft voor de wijze waarop het promotieonderzoek van de promovendus tot stand komt.

Twee onderzoekscholen streven naar een promotietraject van drie jaar; twee onderzoekscholen houden onverkort vast aan een promotietraject van vier jaar. Voor de overige onderzoekscholen is het beeld van de gewenste lengte van het promotietraject minder duidelijk. Zo denkt een van de onderzoekscholen bijvoorbeeld aan een zuiver promotietraject van drie jaar plus verlenging voor onderwijs en studieverblijf in het buitenland.

Onderwijsaanbod onderzoekschool komt onder druk te staan

De geïnterviewde onderzoekscholen geven aan dat het cursusaanbod van de onderzoeksmasters niet ter beschikking staat aan de onderzoeksmasters, op een zeer bescheiden uitzondering na. Vrijwel alle onderzoekscholen menen dat de invoering van onderzoeksmasters gevolgen heeft of zal hebben voor de inhoud van het onderwijsaanbod van de onderzoekschool. Zij verwachten dat het huidige cursusaanbod van de onderzoekschool onder druk komt te staan. Weinig onderzoekersopleidingen hebben een antwoord op programmatistische uitdagingen die zijn ontstaan door de ontwikkeling van de onderzoeksmasters, anders dan het geven van vrijstellingen aan afgestudeerden van de onderzoeksmasters. Een afwachtende houding overheerst.

Gevolgen voor de financiering van de onderzoekschool

Voor de meeste geïnterviewde onderzoekscholen geldt dat de opkomst van de onderzoeksmaster (nog) geen negatieve gevolgen heeft gehad voor de financiering van de onderzoekschool. Sommigen vermelden wel negatieve gevolgen te verwachten.

3.3

Gevolgen voor het stelsel van onderzoekscholen

Het voortbestaan van interuniversitaire onderzoekscholen stond al ter discussie voordat de onderzoeksmasters van start gingen, maar de ontwikkeling van lokaal ingebedde onderzoeksmasters die qua onderwijs de onderzoekersopleidingen een deel van het gras voor de voeten wegmaaien, vormt voor deze onderzoekscholen een extra complicatie.

Weliswaar menen zeven van de negen geïnterviewde onderzoekscholen dat de opkomst van de onderzoeksmasters geen bedreiging vormt voor het inhoudelijk functioneren of het voortbestaan van de onderzoekschool, maar dit betreft deels lokale onderzoekscholen en de commissie trof bij sommige interuniversitaire scholen een groter optimisme aan dan met de feiten lijkt te stroken. Op dit moment heeft een substantieel aantal onderzoekscholen die nu een vervolgerkenning nodig zouden hebben, de procedure daarvoor bij de ECOS niet gestart, ondanks het verstrijken van de termijn.

Eén geïnterviewde onderzoekschool erkent dat de opkomst van de onderzoeksmasters inderdaad een bedreiging vormt voor zijn inhoudelijke functioneren of zelfs zijn voortbestaan, en meent dat de onderzoekschool zoals deze tot nu toe functioneerde, feitelijk wordt afgeschaft.

Duidelijk is dat de komst van de onderzoeksmasters heeft geleid tot uiteenlopende ontwikkelingen in de onderzoekscholen, met name bij de interuniversitaire. Om dat te illustreren heeft de commissie op basis van de gesprekken twee profielen gemaakt van denkbeeldige onderzoekscholen die slechts gemeen hebben dat zij beide interuniversitair van aard zijn (figuur 3). Het gaat hier niet om echt bestaande onderzoekscholen, maar om tendensen die op verschillende manieren in verschillende onderzoekscholen te zien zijn.

Figuur 3. Illustratie van diverse ontwikkelingen in onderzoekscholen als gevolg van de komst van onderzoeksmasters aan de hand van twee profielen

Vitale onderzoekschool

In de onderzoekschool werken opleidingen van vier Nederlandse universiteiten samen. De besturen van deze universiteiten dringen niet aan op een meer lokale inbedding van de onderzoekersopleiding. In elk van die universiteiten is de betreffende opleiding ongeveer even groot: te klein om zelf promovendi op te leiden. De Nederlandse universiteiten kunnen gezamenlijk niet voldoen aan de vraag naar promovendi op dit vakgebied. Daarom is de onderzoekschool al vroeg zelfstandig buitenlandse promovendi gaan werven. Binnen de onderzoekschool is het aandeel buitenlandse promovendi overheersend. Zij worden aangetrokken door de internationale reputatie van de onderzoekschool en hebben een diverse disciplinaire achtergrond. Daarom, maar ook om meer Nederlandse studenten voor een promotie in dit vakgebied te interesseren, bestonden er in de onderzoekschool al plannen voor een gezamenlijke onderzoeksmaster. Zodra dit formeel mogelijk werd nam de onderzoekschool het initiatief. Onderzoeksmaster en onderzoekersopleiding vormen nu binnen de onderzoekschool één geïntegreerd traject.

Onderzoekschool in crisis

In de onderzoekschool werken opleidingen van acht universiteiten samen, met inbegrip van een niet-Nederlandse universiteit. Aan sommige van deze universiteiten neemt de betreffende opleiding ook getalsmatig een prominente plaats in, aan andere is de betreffende opleiding relatief marginaal. In de selectie van promovendi en de *screening* van hun onderzoeksprojecten speelt de onderzoekschool geen grote rol. Er zijn betrekkelijk weinig buitenlandse promovendi, en ook zij zijn niet rechtstreeks door de onderzoekschool gerekruteerd. Niettemin heeft de school internationaal een goede reputatie verworven. De besturen van enkele deelnemende universiteiten zetten in op de ontwikkeling van een multidisciplinaire onderzoekschool aan de eigen instelling. De introductie van tweejarige onderzoeksmasters overviel het bestuur van de onderzoekschool. De penvoerder stelde uiteindelijk voor om als onderzoekschool zelf een onderzoeksmaster te ontwikkelen, maar toen bleek een van de grotere deelnemende opleidingen zelf al een accreditatieaanvraag te hebben ingediend voor een onderzoeksmaster die in de nieuw opgerichte *graduate school* van de eigen faculteit werd ingebed. Daarop dienden nog vier deelnemende universiteiten een accreditatieaanvraag voor een eigen onderzoeksmaster in. Deze onderzoeksmasters zijn allen zeer verschillend. Enkele hebben een erg kleine instroom en laten hun onderzoeksmaster overlappen met hun doorstroommaster. De universiteiten overwegen hun financiële bijdrage aan de onderzoekschool te stoppen. Het bestuur van de onderzoekschool raakt sterk verdeeld en stelt de vervolgerkeningsprocedure uit.

Nadelen van het mogelijk verzwakken of verdwijnen van interuniversitaire onderzoekscholen zijn onder andere:

- Sterke lokale oriëntatie van de opleiding van nieuwe generaties wetenschappelijke onderzoekers wanneer de sterk lokaal georiënteerde onderzoeksmasters, met voornamelijk instroom uit de eigen bacheloropleiding, worden gevolgd door een onderzoekersopleiding aan dezelfde universiteit. Daarmee samenhangend:
- Risico van verzwakking van de internationale oriëntatie van de onderzoekersopleidingen.
- Voor kleinere disciplines is het vaak niet doenlijk een eigen lokale monodisciplinaire onderzoeksmaster en onderzoekersopleiding in stand te houden. Hier zouden de opleidingen waarschijnlijk meer multidisciplinair van karakter worden.

4. Conclusies en aanbevelingen

Er bestaat een grote verscheidenheid aan onderzoeksmasters op het terrein van de sociale wetenschappen, zowel qua instroom, inhoud, en organisatorische inbedding, als qua verstrekte graad. De onderzoeksmasters zijn bovendien jong: pas vorig jaar zijn de eerste studenten afgestudeerd. Zowel de verscheidenheid als de versheid nopen tot voorzichtigheid in het trekken van algemene conclusies, en tot terughoudendheid in het doen van aanbevelingen.

Niettemin is duidelijk dat het verschijnsel onderzoeksmasters binnen de sociale wetenschappen enthousiast ontvangen is als een belangrijke vernieuwing in het palet aan opleidingen. Ondanks de zware accreditatieprocedure en de gebrekkige financiering is direct gebruik gemaakt van de nieuwe mogelijkheid en zowel het aantal onderzoeksmasters als hun gemiddelde instroom is groeiende. Er is nog voldoende ruimte voor verdere groei om te kunnen voldoen aan de vraag naar onderzoekers en promovendi in de sociale wetenschappen. Bij alle verscheidenheid lijken de onderzoeksmasters zich niet alleen door hun tweearigheid te onderscheiden van de zogenoemde doorstroommasters, maar vooral ook door het programma met een duidelijk accent op onderzoeksmethodologie, door de relatief zware eisen die aan het eindproduct worden gesteld, door de relatief kleine schaal die de opleidingen hebben en nastreven, door de inzet van vooral hoog gekwalificeerde docenten, en door het hoge studierendement.

Die combinatie van intensief onderwijs door hoog gekwalificeerde docenten aan kleine groepen studenten maakt de onderzoeksmasters ook relatief duur. Het klemt daarom te meer dat de financiering van de tweearige onderzoeksmasters gelijk is aan die van de eenjarige doorstroommasters. Sommige onderzoeksmasters compenseren het tekort enigermate met inkomsten uit de derde geldstroom of uit hogere collegegelden voor studenten van buiten de Europese Economische Ruimte, maar veelal is er niet meer dan de eerste-geldstroomfinanciering. De indruk bestaat dat onderzoeksmasters tot nu toe vooral drijven op professionele trots en overtuiging van de wenselijkheid van dit type opleiding. De financiering wordt door de coördinatoren van de onderzoeksmasters dan ook genoemd als verreweg de belangrijkste bedreiging voor hun onderzoeksmaster, op afstand gevolgd door daaraan gerelateerde zorgen over de omvang van de instroom en de concurrentie van vergelijkbare opleidingen. Problemen van financiering en schaal leiden er toe dat gemiddeld een derde van het onderwijsprogramma aan studenten in onderzoeksmasters wordt aangeboden in coproductie met andere opleidingen, waaronder ook doorstroommasters.

Op enkele uitzonderingen na worden de onderzoeksmasters aangeboden door individuele universiteiten. Veelal is de organisatorische inbedding in een lokale *graduate school* of lokale ECOS-erkende onderzoeksschool. Ook de instroom bestaat in overwegende mate uit bachelorstudenten van de eigen universiteit, met een aanvulling van buitenlandse studenten, eerder dan met studenten van andere Nederlandse universiteiten.

Hierin ligt de belangrijkste zorg over de aansluiting tussen onderzoeksmasters en onderzoekersopleidingen: waar de eerste dus vooral lokaal georiënteerd zijn, zijn de laatste in merendeel interuniversitair van aard (hoewel ook daar een ontwikkeling zichtbaar is naar lokale onderzoekscholen). Onderlinge afstemming is er, zeker in de zin van formele betrokkenheid bij het tot stand komen of bij de uitvoering van elkaars programma's, weinig. Een dergelijke afstemming wordt ook nauwelijks aangemoedigd door de protocollen voor accreditatie en vervolgerkenning van onderzoeksmasters en onderzoekersopleiding. De coproductie van onderwijs in de onderzoeksmasters met de onderzoekersopleiding wordt nauwelijks gebruikt om voorkomende schaalproblemen op te lossen. Door de gebrekkige afstemming is de programmatische diversiteit van onderzoeksmasters binnen een discipline soms wellicht groter dan nodig of wenselijk.

Op de aansluitingsproblematiek bestaan overigens ten minste twee verschillende perspectieven.

Vanuit het gezichtspunt van de onderzoeksmasters is er nauwelijks sprake van een problematiek. In de eerste plaats is er bij de onderzoeksmasters weinig zorg over het toekomstperspectief van de afgestudeerden, en komt een belangrijk deel van die afgestudeerden ook niet op een promotieplaats terecht. In de tweede plaats is de inschatting bij de helft van de onderzoeksmasters dat de afgestudeerden *meer* dan voldoende gekwalificeerd zijn voor de meest in aanmerking komende onderzoekersopleidingen, en zijn drie op de vier ondervraagde coördinatoren van oordeel dat het na de onderzoeksmasters mogelijk is om in drie, in plaats van in vier, jaar een proefschrift af te ronden.

Vanuit het perspectief van de onderzoekersopleidingen wordt verwacht dat de instroom in overwegende mate uit afgestudeerden van de onderzoeksmasters zal komen te bestaan. Deze studenten zijn, zo wordt erkend, van hoge kwaliteit zowel qua niveau als qua motivatie: zij zijn immers al bekend met het soort werk dat een promovendus te wachten staat en zij voelen zich daartoe aangetrokken. Dit kan een positief effect hebben op het promotierendement. Ook bij diverse directeurs van onderzoekscholen waarmee de commissie heeft gesproken bestaat de verwachting, in enkele gevallen zelfs de uitdrukkelijke wens, dat dit zal leiden tot een driejarig promotietraject. De diversiteit aan vooropleidingen waarmee de onderzoekersopleidingen te maken krijgen, wordt echter vergroot: er kunnen nog steeds studenten met andere vooropleidingen instromen, en ook de programmatische verscheidenheid tussen aanleverende onderzoeksmasters is groot. Bovendien hebben onderzoeksmasters qua onderwijs vaak al een deel van het gras voor de voeten van de onderzoekersopleidingen weggemaaid. Voor sommige onderzoekersopleidingen die worden aangeboden door een interuniversitaire onderzoeksschool komt daar nog bij dat zij vrezen dat de financiële noden van lokale onderzoeksmasters zullen worden verminderd ten koste van de bijdrage aan interuniversitaire onderzoekscholen, en dat de gezamenlijke verantwoordelijkheid voor de selectie van promovendi, waar deze bestaat, door lokale *graduate schools* zal worden overgenomen. Diverse interuniversitaire onderzoekscholen hebben geprobeerd een gezamenlijke onderzoeksmaster op

te zetten, maar dit is slechts in een uitzonderlijk geval gelukt. Opvallend is dat weinig onderzoekersopleidingen een antwoord hebben geformuleerd op de programmatische uitdaging die hen door de onderzoeksmasters wordt gesteld, anders dan door vrijstellingen te geven aan afgestudeerden van onderzoeksmasters: men wacht af.

Ook vóór de ontwikkeling van onderzoeksmasters stonden interuniversitaire onderzoekscholen al onder druk, en dit is dan ook niet de plaats om een algemeen oordeel te geven over hun voortbestaan. In dit advies over de aansluiting tussen onderzoeksmasters en onderzoekersopleidingen beperkt de commissie zich nadrukkelijk tot de opleidingsfunctie van onderzoekscholen. Daarbij signaleert de commissie drie mogelijke gevolgen van een eventueel verdwijnen van interuniversitaire onderzoekersopleidingen: in de eerste plaats zal dat leiden tot minder mobiliteit van studenten omdat ook de onderzoeksmasters lokaal zijn georiënteerd. Daarmee samenhangend: in de tweede plaats lijkt hierdoor de internationale ambitie en uitstraling die sommige interuniversitaire onderzoekersopleidingen hebben, af te nemen. In de derde plaats verkleint een eventueel verdwijnen van interuniversitaire onderzoekersopleidingen de mogelijkheden om ook in kleine (sub)disciplines voor disciplinair geschoolde *Nachwuchs* zorg te dragen. Een deel van de onderzoeksmasters lijkt nu al meer multi- dan monodisciplinair van karakter te zijn, en die trend zou versterkt worden wanneer kleine disciplines niet in de gelegenheid worden gesteld hun krachten op een of andere wijze over universiteitsgrenzen heen te bundelen.

Tot slot formuleert de commissie acht aanbevelingen:

1. om aan de behoefte aan onderzoekers en promovendi te voldoen zal het volume van de onderzoeksmasters beduidend vergroot moeten worden, bijvoorbeeld doordat hoogleraren getalenteerde studenten vroeg in de bacheloroopleidingen herkennen en extra uitdagingen bieden (*honours programmes*), en zich meer internationaal oriënteren, uitmondend in actieve werving van buitenlandse studenten;
2. waar de instroom in de onderzoeksmasters te klein blijft om zelfstandig een volledige opleiding te kunnen aanbieden met voldoende nationale en internationale uitstraling dienen zij samenwerking te zoeken met onderzoeksmasters in dezelfde of in aanpalende disciplines en/of met onderzoekersopleidingen, zonodig ook buiten de eigen universiteit;
3. de universiteiten dienen de onderzoeksmasters kostendekkend te financieren, en daarbij zowel de duur als het niveau van de opleiding in aanmerking te nemen;
4. de universiteiten dienen de onderzoeksmasters te laten resulteren in een herkenbare en uniforme graad. De M.Phil-graad lijkt daarvoor het meest in aanmerking te komen omdat deze tot nu toe niet door eenjarige masteropleidingen wordt verstrekt;
5. de universiteiten dienen diverse opleidingstrajecten naast elkaar te laten bestaan. Mogelijk moet bijvoorbeeld blijven dat de student na zijn driejarige bachelor een master van één jaar afrondt, gevolgd door een promotietraject

van vier jaar. Zo moet ook een opleidingstraject mogelijk zijn waarin de student na zijn driejarige bachelor en een onderzoeksmaster van twee jaar een promotietraject van drie jaar volgt. Wanneer, zoals nu al veelal is vereist, de onderzoeksmaster niet alleen met een onderzoeksverslag, maar ook met een uitgewerkt onderzoeksvoorstel wordt afgesloten, dan ligt een driejarig promotietraject voor deze afgestudeerde in de rede;

6. onderzoekersopleidingen dienen niet langer te wachten met het aanpassen van hun programma's (bijvoorbeeld door de platformfunctie voor promovendi te versterken, al dan niet internationale *summer schools*, onderzoeksstages, etc. aan te bieden). Zij dienen daarbij de onderzoeksmasters te betrekken;
7. de NVAO en de ECOS dienen de afstemming tussen onderzoeksmasters en onderzoekersopleidingen te bevorderen door daaraan eisen te stellen in accreditatie- en (vervolg)erkenningprotocollen van de respectieve opleidingen;
8. de universiteiten dienen de consequenties met betrekking tot mobiliteit van de promovendi, internationale uitstraling en disciplinaire scholing in hun overwegingen ten aanzien van het voortbestaan van interuniversitaire onderzoekscholen te betrekken.

Bijlagen

Bijlage 1. Lijst van NVAO-geaccrediteerde onderzoeksmasters binnen de sociale wetenschappen

De commissie heeft aan de volgende onderzoeksmasters een vragenlijst toegestuurd:

1. Universiteit Leiden: Onderzoeksmaster ‘Political Science Research: Institutional Analysis’
2. Universiteit Leiden: Onderzoeksmaster ‘Educational Sciences: Normal and Deviant Patterns of Attachment and Self Regulated Learning’ *
3. Universiteit Leiden: Onderzoeksmaster ‘Psychology: Psychology: Decision Making and Action Control in Self-Regulation of Human Behavior’
4. Universiteit Leiden: Onderzoeksmaster ‘Public Administration: Institutional Change and Reform’
5. Rijksuniversiteit Groningen: Researchmaster ‘Economics and Business’ *
6. Rijksuniversiteit Groningen: Research Master ‘Regional Studies’
7. Rijksuniversiteit Groningen: Research Master ‘Human Behavior in Social Contexts’
8. Rijksuniversiteit Groningen: Research Master ‘Functionaliteit van het Recht’
9. Rijksuniversiteit Groningen: Research Master ‘Behavioural and Cognitive Neurosciences’
10. Universiteit Utrecht: Research Master ‘Multidisciplinary Economics’
11. Universiteit Utrecht: Research Master ‘Development and Socialization in Childhood and Adolescence’
12. Universiteit Utrecht: Research Master ‘Educational Sciences: Learning in interaction’
13. Universiteit Utrecht: Onderzoeksmaster ‘Human Geography and Planning’
14. Universiteit Utrecht: Research Master ‘Methodology and Statistics of Behavioral and Social Sciences’
15. Universiteit Utrecht: Research Master ‘Migration, Ethnic relations and Multiculturalism’
16. Universiteit Utrecht: Research Master ‘Psychological Health Research’
17. Universiteit Utrecht: Research Master ‘Public Administration and Organizational Science’
18. Universiteit Utrecht: Research Master ‘Sociology and Social Research’
19. Universiteit Utrecht: Research Master ‘Rechtswetenschappelijk Onderzoek’
20. Erasmus Universiteit Rotterdam: Research Master ‘ERIM Master of Philosophy in Business Research’
21. Erasmus Universiteit Rotterdam: M.Phil ‘Economics’
22. Erasmus Universiteit Rotterdam: Research Master ‘Philosophy and Economics’ *
23. Erasmus Universiteit Rotterdam: Research Master ‘Public Administration and Organizational Science’
24. Universiteit Twente: Research Master ‘Social Systems Evaluation and Survey Research’
25. Universiteit Maastricht: Research Master ‘Biopsychology and Psychopathology’

26. Universiteit Maastricht: Research Master ‘Business Research’
27. Universiteit Maastricht: Research Master ‘Economic and Financial Research’
28. Universiteit Maastricht: Research Master ‘Ius Commune and Human Rights Research’
29. Universiteit van Amsterdam: Research Master ‘Communication Science’
30. Universiteit van Amsterdam: Research Master ‘Human Geography, Planning and Development Studies’
31. Universiteit van Amsterdam: Research Master ‘Metropolitan Studies’
32. Universiteit van Amsterdam: Research Master ‘Social Sciences’
33. Universiteit van Amsterdam: Research Master ‘Psychology’
34. Universiteit van Amsterdam: Research Master ‘Cognitive Science’ *
35. Universiteit van Amsterdam: Research Master ‘Educational Sciences’ *
36. Vrije Universiteit Amsterdam: Onderzoeksmaster ‘Cognitive Neuropsychology’
37. Vrije Universiteit Amsterdam: Research Master ‘Social Psychology: Regulation of Social Behaviour’
38. Vrije Universiteit Amsterdam: Onderzoeksmaster ‘Social Research: Organization Sciences, Political Science and Sociology’ *
39. Radboud Universiteit Nijmegen: Research Master ‘Cognitive Neurosciences’
40. Radboud Universiteit Nijmegen: Research Master ‘Behavioural Science: the study of Behavior Regulation’ *
41. Radboud Universiteit Nijmegen: Research Master ‘Social and Cultural Sciences’
42. Radboud Universiteit Nijmegen: Onderzoeksmaster ‘Onderneming en Recht’
43. Universiteit van Tilburg: Research Master ‘Public Administration and Organizational Science’ *
44. Universiteit van Tilburg: M.Phil. ‘Business’
45. Universiteit van Tilburg: M.Phil. ‘Economics’
46. Universiteit van Tilburg: Onderzoeksmaster ‘Grondslagen en Methoden van de Rechtswetenschap’ *
47. Universiteit Tilburg: Onderzoeksmaster ‘Social and Behavioural Sciences’

* = heeft geen vragenlijst geretourneerd.

Van de 47 verstuurd vragenlijsten zijn er 39 ingevuld en geretourneerd.

Toelichting:

- De commissie heeft de opleiding ‘Economics’ van de Erasmus Universiteit een vragenlijst toegestuurd en deze is ingevuld en geretourneerd. De opleiding ‘Economics’ is één masteropleiding die wordt aangeboden door de Erasmus Universiteit Rotterdam, de Vrije Universiteit en de Universiteit van Amsterdam.
- De commissie heeft de opleidingen ‘Public Administration and Organizational Science’ van de Universiteit Utrecht, de Erasmus Universiteit Rotterdam en de Universiteit van Tilburg, die apart in het CROHO zijn opgenomen, ook

apart een vragenlijst toegestuurd. Deze drie opleidingen vormen in feite één opleiding. Van de drie verzonden vragenlijsten zijn er twee geretourneerd.

Bijlage 2. Lijst van ECOS-erkende onderzoekscholen binnen de sociale wetenschappen

- Amsterdamse School voor Sociaal Wetenschappelijk Onderzoek (ASSR) – UvA *
- Behavioural Science Institute (BSI) – RU *
- CentER, the Graduate School of Economics and Business Administration (CentER) – UvT
- Centrum voor Recht, Bestuur en Samenleving (CRBS) – RUG
- Erasmus Research Institute of Management (ERIM) – EUR
- Experimenteel Psychologische Onderzoeksschool (EPOS) – UvA (VU, UL, EUR, UM)
- Institute for Business Engineering and Technology Application (BETA) – TUE (UT)
- Institute for the Study of Education and Human Development (ISED) – UL (RUG, RU, UU, UvA, VU). NB. De website van de onderzoeksschool meldt de RU niet.
- Interuniversitair Centrum voor Onderwijskundig Onderzoek (ICO) – UT (WUR, UU, VU, UvA, UL, TUE, UM, OU). NB. De website van de onderzoeksschool meldt ook de RUG.
- Interuniversitaire Onderzoeksschool voor Psychometrie en Sociometrie (IOPS) – UL (RUG, UT, UU, UvA, VU, UvT). NB. De website van de onderzoeksschool meldt ook de KULeuven.
- J. F. Schouten Institute for User-System Interaction Research (JFS) – TUE
- Kurt Lewin Instituut (KLI) – UvA (RUG, RU, VU, UL). NB. De website van de onderzoeksschool meldt ook de UU maar de RU niet. *
- Maastricht research school of Economics of Technology and Organizations (METEOR) – UM
- Mansholt Graduate School of Social Sciences (MGS) – WUR
- Nederlandse Onderzoeksschool voor de Bestuurskunde (NIG) – EUR (UT, RU, UU, VU, UL, TUD, UvT, UM) *
- Nederlandse Onderzoeksschool voor Stedelijk en Regionaal Onderzoek (NET-HUR) – UU (RUG, RU, UvA, TUD, TUE) *
- Netherlands School of Communications Research (NESCoR) – UvA (UT, RU, VU)
- Nijmeegs Instituut voor Cognitie en Informatie (NICI) – RU *
- Onderzoekcentrum Onderneming en Recht (OO&R) – RU
- Onderzoeksschool Interuniversitair Centrum voor Sociaalwetenschappelijke Theorievorming en Methodenontwikkeling (ICS) – RUG (RU, UU) *
- Onderzoeksschool Ius Commune (Ius Commune) – UM (UU, KULeuven). NB. De website van de onderzoeksschool meldt ook de UvA
- Onderzoeksschool Maatschappelijke Veiligheid (OMV) – EUR (VU, UL). NB. De website van de onderzoeksschool meldt ook de UT
- Onderzoeksschool Psychologie en Gezondheid (P&H mensen) – UU (RUG, UvA, VU, UL, UvT). NB. De website van de onderzoeksschool meldt ook de UM, de KULeuven en de Universiteit van Gent
- Onderzoeksschool Rechten van de Mens (Mensenrechten) – UU (EUR, UvT,

- UM). NB. De website van de onderzoekschool meldt ook de UL
- Onderzoekschool Systemen, Organisatie en Management (SOM) – RUG
 - Onderzoekschool voor Wetgevingsvraagstukken (Wetgeving) – UvT *
 - Research School for Resource Studies for Development (CERES) – UU (RU, WUR, UvA, VU, EUR). NB. De website van de onderzoekschool meldt de EUR niet.
 - Tinbergen Instituut (TI) – EUR (UvA, VU) *

* = de commissie heeft gesproken met de wetenschappelijke directeur van deze onderzoekschool.

De commissie heeft gesproken met negen onderzoekscholen.

Bijlage 3. Vragenlijst onderzoeksmasters en rechte tellingen

Vraag 2. De onderzoeksmaster is organisatorisch ondergebracht in:

- een interuniversitaire, door de ECOS erkende, onderzoekschool.
- een lokale, door de ECOS erkende, onderzoekschool.
- een lokale graduate school, niet zijnde een door de ECOS erkende onderzoekschool.
- overig.

Kruis s.v.p. maximaal één antwoord aan.

Antwoord op vraag 2

Aantal onderzoeksmasters dat organisatorisch is ondergebracht in:

Een interuniversitaire, door de ECOS erkende onderzoekschool	3
Een lokale, door de ECOS erkende, onderzoekschool	10
Een lokale graduate school, niet zijnde een door de ECOS erkende onderzoekschool	16
Overig	10
Totaal	39

Vraag 3. Instromers en afgestudeerden.

	Cohort 2004 (aantal)	Cohort 2005 (aantal)	Cohort 2006 (aantal)	Gewenste omvang cohort, minimum (aantal)	Gewenste omvang cohort, maximum (aantal)
Instromers					
Aantal dat studie heeft gestaakt					
Aantal dat nog bezig is					
Afgestudeerden					
Waarvan: afgestudeerden die zijn doorge- stroomd naar een promotieplaats					

Antwoord op vraag 3

Aantallen instromers en afgestudeerden:

	Cohort 2004	Cohort 2005	Cohort 2006	Gewenste omvang cohort,	Gewenste omvang cohort, maximum
Aantal respondenten (onderzoeksmasters)	20	33	36	30	32
Aantal instromers	158	342	424		
Gemiddeld aantal instromers per onderzoeksmaster	8 (6)	10 (7)	11 (4)	15 (11)	23 (10)
Aantal dat studie heeft gestaakt	35	34	28		
Aantal dat nog bezig is	24	308	396		
Afgestudeerden	99				
Waarvan: afgestudeerden die zijn doorgestroomd naar een promotieplaats	45				

NB. Tussen haakjes staat de standaarddeviatie.

Gemiddeld aantal instromers per jaar voor onderzoeksmasters die in 2004 al bestonden:

2004	2005	2006
8	11	11
(5)	(7)	(8)

NB1. Tussen haakjes staat de standaarddeviatie.

NB2. Het aantal respondenten (onderzoeksmasters) is 19.

Vraag 4. Vooropleiding van cohort 2006.

	Eigen universiteit (aantal)	Andere Nederlandse universiteit (aantal)	Buitenlandse universiteit (aantal)	Totaal instromers (aantal)
Instromers met bachelordiploma				
Instromers met diploma van een andere master(of drs.)-opleiding				
Instromers met een andere opleiding				
Totaal instromers				

Antwoord op vraag 4

Gemiddeld aantal instromers cohort 2006 naar vooropleiding:

	Eigen universiteit	Andere Nederlandse universiteit	Buitenlandse universiteit	Totaal
Instromers met bachelordiploma	6,7	1,6	1,9	10,2
Instromers met diploma van een andere master (of drs.-)opleiding	0,6	0,2	0,7	1,5
Instromers met een andere opleiding	0,1	0,0	0	0,1
Totaal	7,4	1,9	2,6	11,8

NB. Het aantal respondenten (onderzoeksmasters) is 35.

Vraag 5. De onderzoeksmaster neemt instromers aan die zijn opgeleid in de volgende (sub)disciplines:

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.

Noem s.v.p. maximaal de vijf belangrijkste (sub)disciplines.

Antwoord op vraag 5

Aantal onderzoeksmasters dat instromers aanneemt, naar aantal (sub)disciplines:

Instromers uit één (sub)discipline	4
Instromers uit twee (sub)disciplines	4
Instromers uit drie (sub)disciplines	6
Instromers uit vier (sub)disciplines	8
Instromers uit vijf of meer (sub)disciplines	16
Totaal	38

Vraag 6. De onderzoeksmaster kent de volgende specialisaties in het opleidingsprogramma:

1. Aantal ECTS:
2. Aantal ECTS:
3. Aantal ECTS:

Beantwoord deze vraag alleen als de onderzoeksmaster specialisaties in het opleidingsprogramma kent. Noem dan s.v.p. maximaal de drie belangrijkste specialisaties en het aantal ECTS dat de student minimaal aan de specialisatie(s) moet besteden.

Antwoord op vraag 6

Aantal onderzoeksmasters naar aantal specialisaties in het onderwijsprogramma:

Eén specialisatie	1
Twee specialisaties	2
Drie of meer specialisaties	18
Totaal	21

Veronderstelling:

De 18 (=39– 21) onderzoeksmasters die deze vraag NIET hebben ingevuld, kennen GEEN specialisatie(s) in het onderwijsprogramma.

Vraag 7. De volgende onderzoekscholen zijn inhoudelijk betrokken (geweest) bij het ontwikkelen van de onderzoeksmaster:

- 1.
- 2.
- 3.

Beantwoord deze vraag alleen als er een of meer onderzoekscholen betrokken zijn geweest. Noem dan s.v.p. maximaal de drie belangrijkste onderzoekscholen die betrokken zijn geweest.

Antwoord op vraag 7

Aantal onderzoeksmasters naar aantal onderzoekscholen dat inhoudelijk betrokken is (geweest) bij het ontwikkelen van het opleidingsprogramma:

Nul onderzoekscholen	13
Eén onderzoekschool	16
Twee onderzoekscholen	7
Drie of meer onderzoekscholen	3
Totaal	39

Vraag 8. Samenstelling van het onderwijsprogramma dat de onderzoeksmaster aanbiedt aan de student.

	Aantal ECTS
Vakinhoudelijke modules	
Methodologische modules	
"	Kwalitatief
"	Kwantitatief
"	Overig
Vaardigheden (denk aan: leren presenteren, academisch Engels, etc.).	
Stage(s)	
Master thesis	
Overig	
Totaal	120

Antwoord op vraag 8

Aantal ECTS per onderdeel van het onderwijsprogramma:	Aantal ECTS
Vakinhoudelijke modules	43 (17)
Methodologische modules	28 (15)
"	Kwalitatief 6 (8)
"	Kwantitatief 16 (14)
"	Overig 6 (9)
Vaardigheden (denk aan: leren presenteren, academisch Engels, etc.)	8 (6)
Stage(s)	9 (10)
Master thesis	26 (7)
Overig	6 (10)
Totaal	120

NB1. Tussen haakjes staat de standaarddeviatie.

NB2. Het aantal respondenten (onderzoeksmasters) is 38.

Vraag 9. Gedeelte van het onderwijsprogramma van de onderzoeksmaster dat samen met andere opleidingen wordt aangeboden en dus onderdeel uitmaakt van meer onderwijsprogramma's tegelijkertijd.

	Aantal ECTS
Exclusief, dat wil zeggen niet samen met een andere opleiding	
Samen met een of meer eenjarige masteropleidingen	
Samen met een of meer andere, positief door de NVAO getoetste, onderzoeksmasters	
Samen met een of meer onderzoekersopleidingen aangeboden door de ECOS-erkende onderzoekscholen	
Samen met een of meer cursussen aangeboden door – niet ECOS-erkende – netwerken van wetenschappelijke onderzoekers die (gedeelten van) een relevante onderzoekersopleiding verzorgen	
Samen met een of meer overige opleidingen	
Totaal	120

Antwoord op vraag 9

Aantal ECTS van het onderwijsprogramma van de onderzoeksmaster dat samen met andere opleidingen wordt aangeboden en dus onderdeel uitmaakt van meer onderwijsprogramma's tegelijkertijd:

	Aantal ECTS
Exclusief, dat wil zeggen niet samen met een andere opleiding	84 (29)
Samen met een of meer eenjarige masteropleidingen	17 (23)
Samen met een of meer andere, positief door de NVAO getoetste, onderzoeksmasters	13 (20)
Samen met een of meer onderzoekersopleidingen aangeboden door de ECOS-erkende onderzoekscholen	2 (4)
Samen met een of meer cursussen aangeboden door – niet ECOS-erkende – netwerken van wetenschappelijke onderzoekers die (gedeelten van) een relevante onderzoekersopleiding verzorgen	2 (6)
Samen met een of meer overige opleidingen	2 (4)
Totaal	120

NB1. Tussen haakjes staat de standaarddeviatie.

NB2. Het aantal respondenten (onderzoeksmasters) is 38.

Vraag 10. De student is verplicht tot een buitenlands verblijf.

- Nee.
- Nee, het is niet verplicht, maar het is mogelijk dat een student maximaal maanden in het buitenland verblijft.
- Ja, de student dient minimaal ... maanden in het buitenland te verblijven.

Kruis s.v.p. maximaal één antwoord aan en vul desgevraagd ook het aantal maanden in.

Antwoord op vraag 10

Aantal onderzoeksmasters dat de student verplicht tot een buitenlands verblijf:

Nee	13
Nee, het is niet verplicht, maar het is mogelijk dat een student maximaal ... maanden in het buitenland verblijft	22
Ja, de student dient minimaal ... maanden in het buitenland te verblijven	4
Totaal	39

Vraag 11. De onderzoeksmaster stelt de volgende eis(en) aan het eindproduct:

- onderzoeksvoorstel dat geschikt is om bij NWO in te dienen.
- onderzoeksrapport van het niveau van een publicabel artikel.
- voorstel voor een promotieplaats.
- anders, namelijk:...

U kunt meerdere antwoorden aankruisen.

Antwoord op vraag 11

Aantal onderzoeksmasters dat de volgende eis(en) stelt aan het eindproduct (meerdere eisen tegelijkertijd zijn mogelijk):

Onderzoeksvoorstel dat geschikt is om bij NWO in te dienen	14
Onderzoeksrapport van het niveau van een publicabel artikel	32
Voorstel voor een promotieplaats	12
Overig	5

NB. Het aantal respondenten (onderzoeksmasters) is 39.

Toelichting:

- De onderzoeksmasters stellen vrij zware eisen aan de afstudeerscriptie van de student: vrijwel alle onderzoeksmasters (82 procent) willen dat de scriptie het niveau heeft van een publicabel artikel. Een van de drie onderzoeksmasters willen dat de scriptie een onderzoeksvoorstel is dat geschikt is om bij NWO in te dienen en een van de drie onderzoeksmasters willen dat het een voorstel voor een promotieplaats is. Een op de acht onderzoeksmasters stelt andere eisen aan de scriptie.

- Uit de toelichting bij de antwoorden in de categorie ‘overig’ blijkt dat drie onderzoeksmasters een ‘gewone’ scriptie eisen en de andere in een van de overige antwoordcategorieën geïnclassificeerd kunnen worden.

Vraag 12. Het onderwijsprogramma is aangepast tussen 2004 en 2006.

- Nee
- Ja
- Niet van toepassing omdat het onderwijsprogramma in 2004 nog niet bestond.

Kruis s.v.p. maximaal één antwoord aan.

Antwoord op vraag 12

Aantal onderzoeksmasters waarvan het onderwijsprogramma is aangepast tussen 2004 en 2006:

Nee	19
Ja	7
Niet van toepassing omdat het onderwijsprogramma in 2004 nog niet bestond	13
Totaal	39

Vraag 13. De titel die de afgestudeerden van de onderzoeksmaster verkrijgen, is:

- M.Phil
- MSc
- MA
- Anders, namelijk: ...

Kruis s.v.p. maximaal één antwoord aan.

Antwoord op vraag 13

Aantal onderzoeksmasters dat de volgende titel aan de afgestudeerden geeft:

M.Phil	9
MSc	24
MA	2
Anders	4
Totaal	39

Vraag 14. Totaal aantal onderwijsuren die vereist zijn voor de onderzoeksmaster, verdeeld over functiecategorieën van de docenten:

	2006 (procenten)	Gewenste situatie (procenten)
Hoogleraren		
UHDS		
UDS		
Promovendi		
Overig		
Totaal	100	100

Antwoord op vraag 14

Percentage van de onderwijsuren in de onderzoeksmaster, verdeeld over functiecategorieën van de docenten:

	Situatie 2006 (procenten)	Gewenste situatie (procenten)
Hoogleraren	49 (21)	50 (20)
UHDS	26 (12)	29 (14)
UDS	21 (16)	17 (15)
Promovendi	1 (4)	1 (4)
Overig	3 (8)	3 (9)
Totaal	100	100

NB1. Tussen haakjes staat de standaarddeviatie.

NB2. Het aantal respondenten (onderzoeksmasters) bij 'Situatie 2006' is 28 of 29 en voor 'Gewenste situatie' 23 of 24.

Vraag 15. Er zijn buiten de financiering uit de eerste geldstroom andere inkomstenbronnen die de kosten van de onderzoeksmaster gedeeltelijk dekken.

- Nee.
- Ja, de derde geldstroom dekt de kosten van de onderzoeksmaster gedeeltelijk.
- Ja, de hogere collegegelden van de studenten van buiten de Europese Economische Ruimte (EER) dekken de kosten van de onderzoeksmaster gedeeltelijk. Het collegegeld voor deze studenten is per jaar (bedrag in Euro): ...
- Ja, te weten: ...

U kunt meerdere antwoorden aankruisen. Als u het antwoord over de studenten van buiten de EER aankruist, vul dan s.v.p. ook de hoogte van het collegegeld in.

Antwoord op vraag 15

Aantal onderzoeksmasters dat buiten de financiering uit de eerste geldstroom andere inkomstenbronnen heeft die de kosten van de onderzoeksmaster gedeeltelijk dekken (meer inkomstenbronnen tegelijkertijd zijn mogelijk):

Geen	27
Derde geldstroom	2
Hogere collegegelden van studenten van buiten de Europese Economische Ruimte	6
Anders	5

NB. Het aantal respondenten (onderzoeksmasters) is 39.

Vraag 16. Ik verwacht dat afgestudeerden van de onderzoeksmaster **precies** voldoende gekwalificeerd zijn voor de volgende onderzoekersopleiding(en):

- 1.
- 2.
- 3.

Noem s.v.p. maximaal de drie belangrijkste onderzoekersopleidingen.

Antwoord op vraag 16

Aantal onderzoeksmasters dat verwacht dat afgestudeerden van de onderzoeksmaster **precies** voldoende gekwalificeerd zijn voor een onderzoekersopleiding, naar aantal onderzoekersopleidingen:

Eén onderzoekersopleiding	11
Twee onderzoekersopleidingen	1
Drie of meer onderzoekersopleidingen	5
Totaal	17

Vraag 17. Ik verwacht dat afgestudeerden van de onderzoeksmaster **meer dan** voldoende gekwalificeerd zijn voor de volgende onderzoekersopleiding(en):

- 1.
- 2.
- 3.

Noem s.v.p. maximaal de drie belangrijkste onderzoekersopleidingen.

Antwoord op vraag 17

Aantal onderzoeksmasters dat verwacht dat afgestudeerden van de onderzoeksmaster **meer dan** voldoende gekwalificeerd zijn voor een onderzoekersopleiding, naar aantal onderzoekersopleidingen:

Eén onderzoekersopleiding	11
Twee onderzoekersopleidingen	4
Drie of meer onderzoekersopleidingen	0
Totaal	15

Vraag 18. Ik verwacht dat afgestudeerden van de onderzoeksmaster binnen drie jaar in staat zijn hun proefschrift af te ronden:

- Nee.
- Ja.

Antwoord op vraag 18

Aantal onderzoeksmasters dat verwacht dat de afgestudeerden van de onderzoeksmaster binnen drie jaar in staat zijn hun proefschrift af te ronden:

Nee	10
Ja	26
Totaal	36

Vraag 19. Ik zie op (middel)lange termijn de volgende bedreigingen voor de onderzoeksmaster:

	In het geheel geen bedreiging			Een zeer reële bedreiging	
Een te grote instroom van buitenlandse studenten.	☐	☐	☐	☐	☐
Te weinig belangstelling van gekwalificeerde studenten uit Nederland.	☐	☐	☐	☐	☐
Te weinig belangstelling van gekwalificeerde studenten uit het buitenland.	☐	☐	☐	☐	☐
Te grote instroom van ongeschikte studenten.	☐	☐	☐	☐	☐
Vooraanstaande onderzoekers zijn niet te motiveren onderwijs te verzorgen.	☐	☐	☐	☐	☐
De universiteit stelt te weinig financiële middelen beschikbaar voor de onderzoeksmaster.	☐	☐	☐	☐	☐
Te sterke concurrentie van vergelijkbare masteropleidingen elders in Nederland.	☐	☐	☐	☐	☐
Te sterke concurrentie van vergelijkbare masteropleidingen elders in de wereld.	☐	☐	☐	☐	☐
De masteropleiding is te klein om levensvatbaar te zijn.	☐	☐	☐	☐	☐
Te geringe aansluiting bij bestaande onderzoekersopleidingen.	☐	☐	☐	☐	☐
Knelpunten in het afnemende veld: te weinig vraag naar onderzoekers.	☐	☐	☐	☐	☐
Te veel overlap met de bacheloropleiding.	☐	☐	☐	☐	☐
Te duur voor de studenten om deel te nemen.	☐	☐	☐	☐	☐

Kruis per bedreiging één vakje aan.

Antwoord op vraag 19

Gemiddelde score per bedreiging voor de onderzoeksmaster op (middel)lange termijn.
De ernstigste bedreiging staat bovenaan, de minst ernstige bedreiging staat onderaan:

De universiteit stelt te weinig financiële middelen beschikbaar voor de onderzoeksmaster	3,7 (1,1)
Te weinig belangstelling van gekwalificeerde studenten uit Nederland	3 (1,1)
De onderzoeksmaster is te klein om levensvatbaar te zijn	2,9 (1,2)
Te weinig belangstelling van gekwalificeerde studenten uit het buitenland	2,9 (1,2)
Te sterke concurrentie van vergelijkbare masteropleidingen elders in de wereld	2,5 (1,1)
Te sterke concurrentie van vergelijkbare masteropleidingen elders in Nederland	2,5 (1)
Te duur voor studenten om deel te nemen	2,2 (1,3)
Knelpunten in het afnemende veld: te weinig vraag naar onderzoekers	1,9 (0,9)
Te grote instroom van ongeschikte studenten	1,7 (0,9)
Vooraanstaande onderzoekers zijn niet te motiveren onderwijs te verzorgen	1,7 (1)
Te geringe aansluiting bij bestaande onderzoekersopleidingen	1,6 (0,8)
Een te grote instroom van buitenlandse studenten	1,5 (0,9)
Te veel overlap met de bacheloropleiding	1,2 (0,5)

NB1. De onderzoeksmasters hebben per bedreiging aangegeven wat de ernst ervan is op een schaal van 1 (=in het geheel geen bedreiging) tot en met 5 (=een zeer reële bedreiging).

NB2. Tussen haakjes staat de standaarddeviatie.

NB3. Het aantal respondenten (onderzoeksmasters) is 38 of 39.

Bijlage 4. Vragenlijst onderzoekersopleidingen

Onderwerpen voor de gesprekken met directeuren van onderzoekscholen

- (a) Wat is de aard van de onderzoeksschool (lokaal/interuniversitair)?
- (b) Wat is de schaal van de onderzoeksschool (aantal gepromoveerden in 2006; aantal ingestroomde PhD-kandidaten in 2006; aantal ingeschreven PhD-kandidaten ultimo 2006)?
- (c) Heeft de onderzoeksschool al ervaring met afgestudeerden van onderzoeksmasters of alleen verwachtingen?
- (d) Hoeveel (welke) onderzoeksmasters leveren (naar verwachting) PhD-kandidaten aan de onderzoeksschool?
- (e) Welk gedeelte van het aantal ingestroomde PhD-kandidaten in 2006 was uit de onderzoeksmasters afkomstig?
- (f) Blijven ook PhD-kandidaten zonder onderzoeksmaster welkom (welke, ook van éénjarige masteropleidingen)?
- (g) Ontstaat door de onderzoeksmasters een grotere diversiteit in de instroom van PhD-kandidaten? Hoe verhoudt zich de kwaliteit van de ingestroomde PhD-kandidaten uit de onderzoeksmasters tot die van de andere PhD-kandidaten?
- (h) Levert die diversiteit aansluitingsongelijkheden en hoe wordt daar mee omgegaan (cursussen voor deficiënties, vrijstellingen bij overlap, etc.)?
- (i) Heeft de invoering van onderzoeksmasters gevolgen voor de inhoud van het onderwijsaanbod van de onderzoeksschool? Welke?
- (j) Heeft de invoering van de onderzoeksmasters gevolgen voor de duur van het PhD-traject (vier versus drie jaar; korte versus lange trajecten, etc.)?
- (k) Is er geregeld overleg tussen de onderzoeksschool en een of meer onderzoeksmasters?
- (l) Heeft de opkomst van de onderzoeksmasters (negatieve) gevolgen (gehad) voor de financiering van de onderzoeksschool? Heeft de onderzoeksschool bijvoorbeeld ervaren dat de faculteiten het geld liever steken in het afdekken van het tekort op de onderzoeksmasters dan in onderzoekscholen?
- (m) Staat het cursusaanbod van de onderzoeksschool ter beschikking aan een of meer onderzoeksmasters? Op welke wijze staat het cursusaanbod ter beschikking aan de onderzoeksmasters?
- (n) Heeft het invoeren van de onderzoeksmasters gevolgen voor de wijze waarop het promotieonderzoek van de promovendus tot stand komt (rol / inbreng van promovendus; rol / inbreng onderzoeksgroep / promotor; fase waarin het promotietraject zich bevindt bij de start van de promotieopleiding, etc.)?
- (o) Vormt de opkomst van de onderzoeksmasters een bedreiging voor het inhoudelijk functioneren of het voortbestaan van de onderzoeksschool? Geldt deze bedreiging alleen voor de onderzoekersopleiding? Of ook voor andere aspecten / activiteiten van de onderzoeksschool (onderzoekprogramma, overleg met collega's, etc.)?

Aan enkele directeuren van onderzoekscholen is ook de volgende vraag gesteld:

- (p) Heeft de onderzoekschool, toen indertijd het fenomeen onderzoeksmasters opkwam, geprobeerd de relevante onderzoeksmasters onder zijn hoede te krijgen? Dit had bijvoorbeeld gekund door de onderzoeksmasters organisatorisch onder te brengen bij de onderzoekschool. Als de onderzoekschool een poging heeft gedaan, hoe serieus was die dan? En waarom is het dan toch niet gelukt?